

УДК 339.56.055

Б.О. Тустанівський, канд. екон. наук

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

**ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕВА ТОРГІВЛЯ МІЖ США ТА ЄС ЯК ЧИННИК
ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ****Б.А. Тустанивский**, канд. экон. наук

Тернопольский национальный педагогический университет им. В. Гнатюка, г. Тернополь, Украина

**ВНУТРИОТРАСЛЕВАЯ ТОРГОВЛЯ МЕЖДУ США И ЕС КАК ФАКТОР
ТРАНСАТЛАНТИЧЕСКОЙ ТОРГОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ****B.O. Tustanivskyi**, Candidate of Economic Sciences

Ternopil National Pedagogical University V. Hnatiuk, Ternopil, Ukraine

**INTRA-INDUSTRY TRADE BETWEEN THE U.S.A. AND THE EU AS A FACTOR
IN TRANSATLANTIC TRADE INTEGRATION**

Досліджено теоретико-практичні питання внутрішньогалузевої торгівлі між США та ЄС у контексті перспективи укладення угоди про створення трансатлантичної зони вільної торгівлі. Надано результати обчислення значення індексу Грубеля-Ллойда, який характеризує рівень внутрішньогалузевої торгівлі між об'єктами дослідження. На основі аналізу структури та динаміки значень індексу Грубеля-Ллойда в цілому та у розрізі товарних груп встановлено доцільність та високі перспективи поглиблення трансатлантичної торговельної інтеграції. Визначено сектори із найвищим рівнем внутрішньогалузевої торгівлі, найбільшим приростом та зниженням аналізованого індексу. Окреслено тенденції та перспективи подальшої торговельної інтеграції між США та ЄС.

Ключові слова: зовнішня торгівля, внутрішньогалузева торгівля, індекс Грубеля-Ллойда, трансатлантична торговельна інтеграція, товарні групи, торговельні бар'єри.

Исследованы теоретико-практические вопросы внутриотраслевой торговли между США и ЕС в контексте перспективы заключения соглашения о создании трансатлантической зоны свободной торговли. Представлены результаты вычисления значения индекса Грубель-Ллойда, которые характеризуют уровень внутриотраслевой торговли между объектами исследования. На основании анализа структуры и динамики значений индекса Грубель-Ллойда в целом и в разрезе товарных групп установлена целесообразность и высокие перспективы углубления трансатлантической торговой интеграции. Определены сектора с наивысшим уровнем внутриотраслевой торговли, наибольшим приростом и снижением рассматриваемого индекса. Очерчены тенденции и перспективы последующей торговой интеграции между США и ЕС.

Ключевые слова: внешняя торговля, внутриотраслевая торговля, индекс Грубель-Ллойда, трансатлантическая торговая интеграция, товарные группы, торговые барьеры.

Theoretical and practical issues of intra-industry trade between the U.S. and the EU in the context of prospects for an agreement on the establishment of transatlantic free trade area are investigated. In the article presents results of calculation of the value Grubel-Lloyd Index, which reflects the level of intra-industry trade between the objects of study. On the basis of the analysis of the structure and dynamics G-L Index in general and in the context of product groups established expediency and high prospects for deepening the transatlantic trade integration. The sectors with the highest level of intra-industry trade, the largest increase and decrease of the analyzed index are determined. Outlined the trends and prospects for further trade integration between the U.S. and the EU.

Key words: foreign trade, intra-industry trade, G-L Index, the transatlantic trade integration, trade groups, trade barriers.

Постановка проблеми. У сучасній літературі торговельну інтеграцію визначають як „процес скорочення бар'єрів у торгівлі та зростання участі в міжнародній економіці через посилення торгівлі” [7, с. 132]. Вона є відправним пунктом і в глобальній, і в регіональній економічній інтеграції. В контексті цього трансатлантична інтеграція розглядається як така, що володіє найбільшим потенціалом з погляду приросту товарообігу та зростання впливу на глобальну економіку. Дослідження багатьох учених засвідчують, що для трансатлантичної торгівлі характерні значні обсяги глибокої внутрігалузевої інтеграції. Її аналіз дозволяє відобразити існуючі та потенційні моделі торгівлі та її факторів. При цьому, відповідно до класичних торговельних теорій, найбільш інтенсивнішою торгівля мала би бути між країнами із різними структурами виробництва, проте, насправді, вплив спеціалізації та ефекту масштабу може деформувати таку ситуацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика внутрішньогалузевої торгівлі має характер методичного інструментарію, використання якого у наукових дослідженнях дозволяє формувати обґрунтовані висновки щодо інтегрованості торговельних

систем, виявляти їх проблеми та можливості, визначати найбільш перспективні напрямки подальшого розвитку. Вагомий внесок у дослідження внутрішньогалузевої торгівлі було зроблено Г. Грубелем (H. Grubel) та П. Ллойдом (P. Lloyd), які стали авторами найбільш поширеної методики визначення рівня внутрішньогалузевої торгівлі. В контексті трансатлантичної інтеграції дослідження внутрішньогалузевої торгівлі досліджується багатьма європейськими та американськими вченими. Серед найбільш ґрунтовних виділимо праці Р. Айерна (R. Ahern), Ф. Еріксона, Б. Хокмана (B. Hoekman) А. Мату (A. Mattoo), Р. Кейвза (R. Caves) та ін. Серед українських учених у цьому напрямку не проводилося комплексних досліджень, проте саме внутрішньогалузева торгівля була предметом дослідження Г. Аніловської, І. Іващук, Д. Лук'яненко, Т. Мельник, Т. Циганкової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на зростання актуальності питання поглиблення трансатлантичної торговельної інтеграції, що впливає та одночасно накладається на кризові явища у світовій економіці, детальне дослідження аргументів щодо доцільності створення трансатлантичної зони вільної торгівлі є важливим теоретико-практичним завданням, яке потребує обговорення і вирішення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування ступеня доцільності та формату поглиблення трансатлантичної торговельної інтеграції на основі визначення рівня внутрішньогалузевої торгівлі між США та ЄС.

Виклад основного матеріалу. У процесі обґрунтування доцільності інтеграції між торговельними партнерами важливе значення має внутрішньогалузева торгівля, яка характеризує зіставність їх економік. Відповідно до цього торгівля розвивається в умовах однакової чи подібної забезпеченості факторами виробництва та веде до зростання доходів на всі фактори виробництва. Вона здійснюється, як правило, між розвинутими країнами чи країнами приблизно однакового розміру. В межах внутрішньогалузевої торгівлі між країнами відбувається обмін деталями, компонентами продукції, диференційованими товарами галузей, що виробляють промислові вироби. На внутрішньогалузеву торгівлю припадає значна частина світових торговельних потоків. Її обсяг між країнами визначають за допомогою індексу Грубеля-Ллойда (1).

$$G-L \text{ index} = 1 - \frac{|X-M|}{X+M}, \quad (1)$$

де X – обсяг експорту окремої галузі та товарної групи;

M – обсяг імпорту окремої галузі та товарної групи.

Якщо $G-L \text{ index} = 0$, то в цьому випадку суб'єкт міжнародної торгівлі або тільки експортує, або тільки імпортує товар (внутрішньогалузева торгівля відсутня). Якщо $G-L \text{ index} = 1$, то обсяги експорту та імпорту збігаються і внутрішньогалузева торгівля здійснюється у максимальному обсязі. Отже, чим досліджуваний індекс ближчий до 1, тим більші обсяги внутрішньогалузевої торгівлі.

Цікавим з погляду виявлення закономірностей є аналіз динаміки загального показника внутрішньогалузевої торгівлі між США та ЄС-27 (рис.).

Так, графік на рисунку має форму, близьку до синусоїди, що характеризується по черговими змінами періоду росту та зменшення. Відповідно до цього, з 1996 по 2001 рр. спостерігалася позитивна динаміка індексу. Проте, починаючи з 2001 і по 2008 рр., індекс внутрішньогалузевої торгівлі характеризувався спадом. У структурному плані саме цей період був найбільш інтенсивним у плані розширення ЄС з усіма наслідками, що із цього випливають (трансформація структури виробництва і зовнішньої торгівлі нових країн-членів ЄС тощо). Період з 2008 р. теж має негативну динаміку, яка, проте, пояснюється світовою економічною кризою.

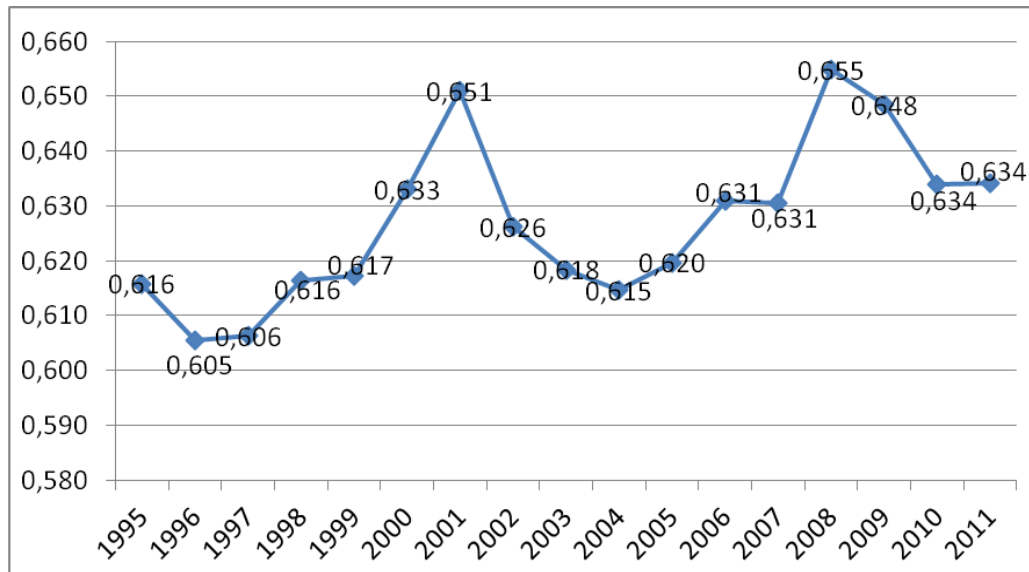

Рис. Динаміка загального індексу Грубеля-Ллойда (G-L index) у зовнішній торгівлі США та ЄС-27

Джерело: сформовано автором на основі даних UNCTADstat: <http://www.unctadstat.unctad.org>.

Динаміка індексу внутрішньогалузевої торгівлі між США та ЄС-27 за товарними групами подана в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка індексу внутрішньогалузевої торгівлі Грубеля-Ллойда (G-L index) між США та ЄС-27 за товарними групами

Групи товарів	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2011 р. до 1995 р. +/-
Харчові продукти та живі тварини	0,686	0,976	0,932	0,948	0,930	0,931	0,245
Напої та тютюнові вироби	0,639	0,473	0,309	0,295	0,320	0,306	-0,333
Сировина, за винятком палива	0,264	0,436	0,619	0,442	0,433	0,426	0,162
Мінеральне паливо і мастила	0,892	0,365	0,325	0,851	0,845	0,952	0,060
Тваринні і рослинні жири і воски	0,985	0,523	0,258	0,420	0,447	0,550	-0,434
Хімічні речовини і супутні товари	0,988	0,812	0,814	0,879	0,862	0,868	-0,120
Промислові товари	0,700	0,617	0,540	0,715	0,673	0,670	-0,030
Машини і транспортне устаткування	0,924	0,975	0,903	0,991	0,917	0,874	-0,049
Різні промислові товари	0,991	0,890	0,899	0,998	0,964	0,935	-0,056
Інші товари та операції	0,754	0,919	0,856	0,940	0,946	0,734	-0,019

Джерело: сформовано автором на основі даних UNCTADstat: <http://www.unctadstat.unctad.org>.

З таблиці видно, що по більшості товарних груп спостерігається високе значення внутрішньогалузевої торгівлі (від 0,734 по інших товарах та операціях до 0,952 по мінеральних паливах і мастилах). До товарних груп із високим рівнем індексу Грубеля-Ллойда належать також харчові продукти, хімічні речовини, машини й устаткування, різні промислові товари. Найнижчим аналізований показник є для напоїв та тютюнових виробів. Відзначимо також, що по більшості товарних груп рівень внутрішньогалузевої торгівлі за досліджуваний період знизився.

Отримані за 2011 р. значення індекса Грубеля-Ллойда в зовнішній торгівлі між США та ЄС-27 в розрізі деталізованих товарних груп засвідчили високий рівень внутрішньогалузевої торгівлі між названими партнерами. Так у списку зі 252 позицій, 71 товарна група характеризується значеннями, що перевищують 80 %. Серед них: 16 позицій – продукція хімічної промисловості, 13 – інструменти, обладнання та різного роду апаратура, 8 – сільськогосподарська сировина, 7 – метали та вироби з них, 6 – товари переробної промисловості, 5 – продукти харчування, 3 види машин і технічних засобів, 13 – решта.

Для оцінювання внутрішньогалузевої структури зовнішньої торгівлі США та ЄС, як уже зазначалося, було використано індекс Грубеля-Ллойда, значення якого залежить від ступеня агрегованості товару – чим він вищий, тим більшою може виявитися вартість зустрічної торгівлі [6, с. 20]. Тому існування навіть незначних торговельних бар'єрів чи імпортного мита може мати суттєвий вплив на фактичні обсяги торгівлі.

Було проведено аналіз інтегрованості внутрігалузевої структури товарами внаслідок чого сформовано вибірку товарних категорій із найбільшим значенням індексу Грубеля-Ллойда (більше 0,85) (табл. 2).

Таблиця 2

Внутрішньогалузева структура торгівлі між США та ЄС за вибраними товарними групами, зі значенням індексу Грубеля-Ллойда > 0,85, за даними 2011 р.

Товарна група	Експорт із США до ЄС-27, млн євро	Експорт із ЄС-27 до США, млн євро	G-L Index
Двигуни турбореактивні і турбогвинтові і т. д.	10791	8224	0,87
Терапевтичні, хірургічні, стоматологічні інструменти і т. д.	5948	4413	0,85
Вакцини, сироватки, людська кров і т. д.	3897	4444	0,93
Ортопедичні пристосування, штучні частини тіла і т. д.	2853	2469	0,93
Гормони та їх похідні і т. д.	1235	917	0,85
Поліграфічне обладнання	1086	1215	0,94
Двигуни та їх комплектуючі	847	802	0,97
Машини	797	1058	0,86
Трактори (крім вантажних)	776	835	0,96
Техніка по підйому, переміщенні, навантаженні і розвантаженні машин	627	600	0,98
Косметичні засоби	616	742	0,91
Кабелі та ізоляційні проводи	599	553	0,96
Вироби з пластмас	588	654	0,95
Прилади для вимірювання	560	595	0,97
Прилади для автоматичного регулювання	490	577	0,92
Передавальна апаратура для камер, телефонів і т. д.	445	368	0,91
Оптичні волокна, пучки оптичних волокон і т. д.	435	383	0,94
Комплектуючі для телевізійної та радіоапаратури	419	417	1,00
Циклічні вуглеводні	411	359	0,93
Інструменти для гідрографічної зйомки тощо	409	445	0,96
Всього	33829	30071	

Джерело: сформовано автором на основі [3].

З таблиці видно, що внутрішньогалузева структура торгівлі між трансатлантичними партнерами є досить пов'язаною. Так, у поданій вибірці середнє значення аналізованого індексу становило 0,93. І хоча по багатьох товарних групах обсяг торгівлі є незначним, скорочення торговельних бар'єрів та зниження торговельних тарифів може створити додаткові переваги для споживачів і для виробників по обидві сторони Атлантики, не зачіпаючи структуру торгівлі з іншими торговими партнерами.

У контексті цього також відзначимо, що наявні аргументи в літературі щодо низької ефективності встановлення нульових тарифів на торгівлю між США та ЄС-27 не є достатньо обґрунтованими. Натомість приклад однієї з найбільших за останній час угоди про зону вільної торгівлі між ЄС-27 та Південною Кореєю забезпечив приріст всього лише 0,08 % ВВП ЄС [4]. Якщо ж порівняти трансатлантичних партнерів, то із врахуванням структури торгівлі та внутрішньогалузевих зв'язків такі ефекти передбачаються набагато вищими.

Відзначимо, що за період дослідження (1995-2011 рр.) по більшості товарних груп відбулося поглиблення внутрішньогалузевої торгівлі. Найбільший приріст (на 0,676)

було зафіксовано для інших ювелірних виробів та виробів з дорогоцінних металів. Серед інших позицій, для яких характерним був приріст більше 0,5 пунктів варто відмітити цукор, тютюн, дерево, що пройшло легку переробку, відходи чорної металургії тощо. Загалом, саме сировина та низько технологічна продукція отримали найбільший приріст індексу Грубеля-Ллойда. Натомість для більшості продукції високотехнологічних галузей притаманним було зниження аналізованого індексу. Так, зокрема по групі «літаки та пов'язане з ними обладнання, космічні кораблі і т.д.» рівень внутрішньогалузевої торгівлі знизився на 0,402, для двигунів та неелектричних моторів – на 0,602.

Отримані висновки свідчать про тенденції, що характеризують трансформацію системи зовнішньоторговельних відносин між США та ЄС протягом останніх 16 років:

- переорієнтація значної частини торговельних потоків досліджуваних торговельних партнерів на нові індустріальні країни та Китай, що приводить до взаємного зменшення обсягів експортно-імпортних операцій між США та ЄС, особливо в машинобудівних галузях;

- посилення ролі ТНК у торгівлі низько- та середньотехнологічних галузях;

- митні конфлікти в літакобудуванні та космічній галузі між США та ЄС, зумовлені взаємними звинуваченнями в протекціонізмі.

Висновки і пропозиції. Таким чином, значення індекса Грубеля-Ллойда для США та ЄС є достатньо високим для багатьох стратегічно важливих галузей, незважаючи на структурні зміни у взаємній зовнішній торгівлі. Це свідчить про достатній рівень компліментарності економік обох торговельних партнерів, що, у світлі перспективи формування трансатлантичної зони вільної торгівлі, є важливим аргументом на її користь. Підкресливши економічну доцільність та раціональність посилення інтеграційних процесів між США та ЄС, одночасно наголосимо на основних стримуючих факторах. Так, географічна відстань між партнерами, яких роз'єднує Атлантичний океан, є однією із найбільших перешкод інтеграції. В той же час не варто недооцінювати фактор конкуренції між ними у багатьох сферах суспільного життя, різні моделі управління економікою, відмінності валютної політики тощо. Крім того, те, що Європейський Союз сам є інтеграційним міждержавним утворенням, яке не характеризується стабільністю і значною мірою все ще перебуває у стадії формування, створює додаткові бар'єри на шляху глибокої трансатлантичної інтеграції.

Список використаних джерел

1. *Ahearn R. J.* US-EU Trade and Economic Relations: Key Policy Issues for the 112th Congress [Electronic resource] / R. J. Ahearn. – Access mode : <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41652.pdf>.
2. *Beary B.* EU ahead of US on bilateral free trade pacts [Electronic resource] / B. Beary // *Europolitics: The European affairs daily.* – Access mode : <http://www.europolitics.info/external-policies/eu-ahead-of-us-on-bilateral-free-trade-pacts-art308771-42.html>.
3. *Caves R. E.* World Trade and Payments. An Introduction. 9-th edition [Electronic resource] / Caves Richard E., Jeffrey A. Frankel, Jones Ronald. – Access mode : <http://instituty.fsv.cuni.cz/~kozak/Caves-trade%20controls.pdf>.
4. *Erixon F.* Transatlantic task force on trade: Ideas for New Transatlantic Initiatives on Trade [Electronic resource] / F. Erixon, L. Brandt. [Working Paper]. – Access mode : <http://www.scribd.com/doc/61529742/Ideas-for-New-Transatlantic-Initiatives-on-Trade>.
5. *EU and US boost economic partnership* United States Brussels [Electronic resource] // European union delegation to the USA, 29 November, 2011. – Access mode : <http://www.eurunion.org/eu/Trade/Trade.html>.
6. *Grubel H. G.* Intra-industry Trade. The Theory and Measurement of International Trade of Differentiated Products / H.G. Grubel and P.J. Lloyd. – L., 1995. – P. 20-21.
7. *Hoekman B.* Development, Trade, and the WTO: A Handbook / B. Hoekman, A. Mattoo, P. English. – Washington, D.C. : The International Bank for Reconstruction and Development, 2002. – 672 p.